

שאלה ט"ז

האם מותר באלו שהצילו עצמם ע"י שעשו
כמעשיהם של עכו"ם. ואחרי השחרור,
חזרו לכלל ישראל, אם מקבלים אותם בלי
שום נזיפה וקבלות או תקנות

שאלה : בפרוע פרעות בישראל על ידי הרוצחים הגרמנים הארורים
ימ"ש, וחדלו ארחות יושר ונתיבות צדק פסקו, כשארץ רעשה
מצהלת רשעים שואפי דם ישראל, וערים ואמהות בישראל, קהלות
קדושות וטהורות נחרבו, ויעקב ניתן למשיסה וישראל לבוזזים, אז
בימי הרת עולם אלו כל אחד דאג לנפשו וביקש מפלט לגופו בכדי
להנצל מחמת המשחית הגרמני.

היו אז כאלה מישראל שהתחפשו לגויים שלא יכירום הרוצחים
וימסרום להורג, הם עשו כמעשיהם, הלכו לבית יראתם וענדו
על צוארם שתי וערב עם דמותו של התלוי יש"ו, והתאמצו להסיר
מעליהם כל דבר שיעיד על מכורתם וצור מחצבתם.

אולם בקום ה' לשפוט את הארץ וזרוע רשע מוגרה, כשממשלת
הזודון הגרמנית אבדה ונעקרה הרגישו גם נדחי ישראל אלו
שנשמעו עד כה בין הגוים שהגיע שעתם לשים את חלקם עם כל
הכופחים בשמו יתכרך באמת, והחליטו לשוב אל עמם ומולדתם,
ונשאלה אז השאלה אם לקבל אותם בקלות בלי כל נזיפה ומבלי
שיקבלו עליהם תקנות מיוחדות ודרכי תשובה.

תשובה: הרמב"ם בפ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ד פסק, וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצות לא תעשה שיהא חלול השם, ואף על פי כן מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין אפילו הרג באונס אין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים והתראה כו' לא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה, ומה אם עבדת כוכבים שהיא חמורה מן הכל העובד אותה באונס אינו חייב כרת ואין צריך לומר מיתת בית דין, קל וחומר לשאר מצות האמורות בתורה, ובעריות הוא אומר ולנערה לא תעשה הדבר, עיי"ש.

וגם בפרק כ' מהלכות סנהדרין ה"ב פסק הרמב"ם וז"ל, כל מי שעשה דבר שחייבין עליו מיתת בית דין באונס אין בית דין ממיתין אותו אף על פי שהיה מצווה שיהרג ואל יעבור אף על פי שחלל את השם והוא אנוס אינו נהרג שנאמר ולנערה לא תעשה דבר, זו אזהרה לבית דין שלא יענשו את האנוס.

ומקורו של הרמב"ם טהור מהא דגרסינן בעבדה זרה (נד.), אמר רמי בר חמא כגון שאנסוהו עובדי כוכבים והשתחזה לבהמתו דידיה, מתקיף רבי זירא אונס רחמנה פטריה דכתיב ולנערה לא תעשה דבר, עיי"ש ובתוס' שם ד"ה מתקיף, וכן בתוס' ריש פרק הבא על יבמתו ובריטב"א שם.

ובתשובות הריב"ש סי' ד' כתב, דמי שעבר על עבירה שדינה הוא יהרג ואל יעבור, מכל מקום אם זהיר ומתנהג במצות כשאר ישראל, הוא ישראל כשר לכל דבר, רק עבר על מצות עשה של ונקדשתי, עיי"ש.

מכל זאת מבואר שאף במצות קידוש השם אם עבר באונס אין מענישין אותו, אלא שעבר על מצות ונקדשתי, והרי הוא כישראל גמור.

הן אמת שיש לחלק ולומר דזהו דוקא היכא שאונסין אותו ומלקין אותו לעבור על אחת ממצות התורה שנאמר בהן יהרג ואל יעבור והוא

עבר ולא נהרג. בזה איירי הרמב"ם והריב"ש וסוגית הגמרא בעבודה זרה שם, משום הכי דינא הוא בזה של אונס רחמנא פטריה מקרא של ולנערה לא תעשה דבר, מה שאין כן היכא שהוא נמצא בצרה וסכנה ואפילו היכא שהוא נמצא בסכנת נפש סתם, והוא בכדי להציל עצמו מן הסכנה שנמצא בה עבר על אחת מהעבירות החמורות הללו, אולי זה אינו בגדר של אונס דאמרינן ביה אונס רחמנא פטריה, דהא סוף כל סוף לא אנסוהו לעבור את העבירה הזאת, אלא הוא בעצמו מרצונו ובמזיד עבר עליה בכדי להנצל מן הסכנה שהיה נתון בה.

ועי' בח"מ סי' ר"ה סעיף י"ב דבכהאי גוונא לא מיקרי אונס, עיי"ש שכתב, באיזה אונס אמרו שהוא מבטל המקח, באונס דאתי ליה מאחריני אבל באונס דאתי ליה בנפשיה כגון מי שמוכר בפני שהוא דחוק למעות לא עיי"ש, ועי' גם כן בכתובות דף ד' ובמהרש"א ובשיטה מקובצת שם.

ועי' גם כן במנחת חינוך מצוה רצ"ו שהעלה, דדוקא היכא שאנסוהו לעבוד עבודה זרה, מה שאין כן היכא שהאונס לא היה שיעבוד עבודה זרה, אלא שהיה בסכנה ורצה להפטר מהסכנה על ידי שעבד עבודה זרה, זה לא הוי אונס, עיי"ש.

מערתה בנידון דין הרי לא אנסוהו הגויים שילך לבית יראתם ושישים על צוארו את אות טומאתם, אלא הוא בעצמו עשה כן ברצון ובמזיד כדי להנצל מסכנת הכליה שנשקפה ליהודים, הרי לפי האמור זה לא נחשב אפשר לקבל אותו לתוך קהל עדת בני ישראל מבלי קנס ומבלי תיקון תשובה אמיתי.

אכן מדברי הרמב"ם שהבאתי לעיל הרי משמע להדיא דאימתי הוי עובר על מצות קידוש השם, והו דוקא היכא שעבר בפרהסיא וחילל את השם ברבים היינו שעבר בפני עשרה מישראל, וכמו שכתב שם, "וכל מי שנאמר בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים ובטל מצות עשה שהיא קידוש השם ועבר על מצות לא תעשה שהיא חלול השם".

ונמצא לפי זה דככל שלא עבר ברבים על מצות קידוש השם היינו שעבר שלא בפני עשרה מישראל, לא הוי בכלל עובר על מצות קידוש השם ועל לא תעשה של חילול השם, ואם כן בנידון דידן לכאורה יש להקל שהרי לא היו שם בבית יראתם עשרה מישראל בשעה שפלח שם לעבדוה זרה.

ואף שהיה שם המון עכו"ם בבית יראתם, מכל מקום הרי המנחת חינוך הנ"ל העלה שם, דענין פרהסיא אינו אלא היכא דהוי בפני עשרה מישראל אבל בפני הרבה עכו"ם לא מקרי פרהסיא. עיי"ש במנחת חנוך בכל מה שהאריך.

מועתה לפי זה בנידון דידן הרי לא עבר בפרהסיא ברבים על מצות עשה של ונקדשת וכן על לאו של ולא תחללו דפני כעו"ם הוי כמו שהאז עובר בצנעא אף על פי שגם בצנעא הוא עובר על מצות ואהבת את ד' וכמו שכתב שם במנחת חינוך.

לכן נראה ריש להקל בנידון דידן ולקבל את הנדחים האלו לתוך קהל בית ישראל, ובפרט שיש לחוש שאם נחמיר בהם ולא נקל בקבלתם, אולי יחזרו לקיאם שהיו רגילים בו וישובו ח"ו להדבק בעכו"ם ובמנהגיהם, וכפי שראינו כמה וכמה מנדחים כאלו, על ידי שישראל החזיקו אותם למשומדים הם נתרחקו לגמרי מישראל ונתקרבו אליהם, והיה אצלם ענין זה בבחינת תחילתו באונס וסופו ברצון, לכן ודאי נראה דיש להקל בקבלתם בכל מידי דאפשר.

ועי' מה דגרסינן בקידושין (כ.), דתניא רבי יוסי ברבי חנינא אומר בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית, אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר מטלטליו כו' לא באת לידו עד שמוכר את עצמו כו' לעבודת כוכבים עצמה כו', הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודת כוכבים אימא לידחי אבן אחר הנופל, תלמוד לומר אחרי נמכר גאולה תהיה לו כו' עיי"ש, וכן הוא בערכין דף ל'.

אם ככן לפי זה גם בנידון דידן אם לא נקבל אותם נהיה בגדר של „לידחי אבן אחר הנופלי“, לזאת בודאי גם עלינו לקיים את הכתוב „אחרי נמכר גאולה תהיה לו“, ויש לנו לעשות הכל כדי לקרבם ולגאול אותם מחלאת טומאת הגוים שנדבקה בהם, ועי' גם כן בתשובות שמש צדקה סימן מ"ח שהאריך בנידון כעין זה, וכתב שאין לדחותו גם מחמת בניו.

ומתוך חשש זה לא מנעתי מלצרפם למנין עשרה ומן העליה לתורה. כל זמן שלא נתקבלה עדות בבית דין בפניו שאכן שלח לעבודה זרה.

אכן אם הם רוצים בעצמם מרצונם הטוב לקבל דברי חברות בנויפה ככל דיני מומר ח"ו, ולטבול את עצמם, בודאי טוב וישר יהיה, ועי' מה שכתבתי בספרי שו"ת ממעמקים חלק ד' סי' י"ב.